

1.

У последње две деценије на часописном небу у јавности, на простору Балкана, појавило се на десетине ревија, часописа и зборника са префиксом „Балкан“, „балкански“, „Евробалкан“ и сл. Већина њих се бави савременим Балканом у транзицији у нормативном дискурсу, у духу владајуће функционалистичке парадигме и политичке коректности. У њима се разматрају горућа питања и противречности транзиционог развоја, најчешће нереклексивно, као да се апологијом институционалног поретка Европске уније и оптимистичком реториком балканских елита о будућности Балкана у овој новој Утопији жели засенити најшира јавност.

2.

Биланс 20-годишње транзиције балканских постсоцијалистичких друштава, међутим, показује да је овај простор доживео периферизацију, реколонизацију и протекторацију. Неолиберална стратегија зависне модернизације, коју су после имплозије социјализма (1989) некритички прихватале новодемократске елите, довела је до „транзиције без социјалне одговорности“, разарања тековина социјалистичке модернизације, деиндустријализације, криминалне приватизације, масовне незапослености и депривације становништва. У геополитичком погледу Балкан је доживео транзицију од Истока ка Западу. У социолошком погледу савремени Балкан налази се у зони периферног капитализма зависних друштава. Он је разапет између „шока прошлости“, „саблазни историје“ (Берђајев) и изазова савремености и будућности, између ретрадиционализације и модернизације.

Насупрот епигонском приступу савременој транзиционој пракси, обавеза је академске заједнице интелектуалаца Балкана да подвргну критици како савременост тако и прошлост својих друштава и праксу деловања својих елита, све да би се суочили са ограничењима и последицама погубних концепата зависне модернизације и неолибералног развоја, који су иза себе на Балкану оставили праву пустош.

Верујући у критички потенцијал балканских културних и научних елита, у њихову способност да резултатима својих научних истраживања утиру пут новим балканским синтезама у различитим областима научних истраживања, чиме би се припремала рационална основа за грађење модерних облика политика, као и за развијање критичке колективне самосвести и разбуктавање прометејске моћи за слободарско деловање, очекујемо да ће нови часопис одиграти прогресивну улогу у развијању демократске јавности и еманципаторске праксе. Мисију часописа *Балканске синтезе* сагледавамо у кључу афирмације резултата трансдисциплинарних истраживања на Балкану, у служби

остваривања хуманистичко-еманципаторских циљева одрживог развоја, културе мира, глобализације разумевања и солидарности међу балканским народима и њихове равноправне сарадње са другим народима, у Европи и свету.

Низом тематских расправа око кључних питања за развој балканских друштава, редакција ће настојати да реализује мисију овог часописа:

- да се критички демистификује и ревалоризује прошлост балканских народа и објасни суштина тезе о балканизацији Балкана и производњи „вишка историје“ на Балкану;
- да се оцене ограничења, донети и могућности стратегије развоја и актери у условима савремене транзиције балканских друштава;
- да се посебно анализирају погубни учинци неолибералне стратегије и праксе зависне модернизације на субразвој ових друштава, њихову периферизацију, реколонизацију, протекторацију и маргинализацију;
- да се афирмишу напори истраживача појединаца, институција и организација који раде на развијању регионалне, научне, културне, привредне и политичке унутарбалканске сарадње, ширења вредности културе мира, демократског повезивања и интеграције;
- да се подстичу и афирмишу сви облици синтезе позитивних искустава у регионалној сарадњи и развоју;
- да се афирмишу универзалне вредности људских права и слобода и политика равноправности свих грађана и народа;
- да се подрже и афирмишу сви облици трагалаштва за алтернативним концептом социјалдемократског друштвеног развоја и равномерног регионалног развоја и сарадње на Балкану и еманципације балканских народа;
- да се на нов начин репроблематизује и реафирмише смисао лозинке „Балкан, балканским народима“ у ери глобализације и евроинтеграцијских процеса.

Овакав часопис био би истински духовни светионик и умни телескоп у осветљавању како прошлости, тако и откривању нових балканских развојних перспектива у борби за праведнији и солидарнији Балкан. Очекујемо да ће, као такав, око себе окупити бројне врле истраживаче различитог профила, пријатеље Балкана и хуманисте, који ће својим прилозима, идејама и иницијативама подстицати демократску, критичку и хуманистичку мисао, у служби развијања самосвести и „буђења историје“, која ће наћи одзив у младој генерацији, којој припада улога креатора савремености и будућности.

3.

Очекујем да ће аутори различите теоријске провенијенције, снагом историјске, социолошке и културолошке имагинације, синтезом резултата мултидисциплинарних емпиријских истраживања

и критичке теоријске проблематизације, вођени, пре свега, научним интересом, допринети да овај часопис формира свој професионални лик и реноме у интелектуалној и културној јавности, те да својим профилом буде препознатљив на мапи балканских, европских и светских часописа. Да израсте у научни и публицистички борбени орган академске заједнице Балкана, који ће помоћи бржем ослобођењу митолошких стереотипа из прошлости, смањивању етничке дистанце и превладавању стигми и других ограничења, као и изграђивању алтернативних пројеката развоја, поверења и културе мира, регионалне сарадње, подстицању интеграцијских процеса на овом геопростору.

Уместо апологетске „критике“ са становишта медијско-политичке „естетизације“ друштвене моћи владајућих група и status quo-а, балканским друштвима у транзицији је неопходна „радикална критика свега постојећег“ са становишта „стваралачке деструкције“ (Ј. Шумпетер), тј. превладавање ограничености и остваривања реалних могућности, унутрашњих иновационих потенцијала у служби одрживог развоја и напретка друштва.

Само снагом научне истине може се у савремености сужавати простор различитим облицима манипулације и развити рационална и делотворна друштвена критика, која ће подстаћи нове балканске елите и друштвене покрете на прометејско буђење историје у служби хуманизације друштва и еманципације човека. За њихову унутрашњу и спољашњу слободу, демократизацију и ресуверенизацију и остваривање начела *Балкан, балканским народима* у новим историјским условима, балканским народима биће потребна нова концентрација критичке самосвести и историјска коалиција прогресивних снага и покрета у борби за освајање слободе, економски просперитет, одрживи развој и демократску интеграцију.

Истраживачи, научници и интелектуалци, као и часописи, који негују и подстичу хуманистичку критичку мисао могу одиграти улогу „колективног интелектуалца“ у грамшијевском смислу борбе за осветљавање и развој демократске културе, културну хегемонију у отвореном плуралистичком демократском друштву и мобилисања делотворне јавности у борби против малограђанске стихије, нихилизма, подаништва и капитулације.

Чини нам се упутним да у овом контексту подсетимо на стару хеленску мисао – да права припадају онима који су будни. А пробудити се значи развити критичку свест о себи и свом времену и побунити се. Јер, како је говорио Перикле, „демократија је акт храбрости“, или Стефан Хесел „побунити се значи одупрети се, а одупрети се значи стварати“! После свега, треба изнова наћи наду, певао је Бранко Миљковић. Треба поново запалити прометејску ватру на путу буђења историје, у борби за хуманизацију друштва и еманципацију човека. Улогу новог жарача ослободилачке ватре могу и треба да одиграју интелектуалци „који су свесни да немају монопол над критиком“ (Е. Морен), али својим знањима и савешћу могу бити борци против свих „ковача лажног прогреса“, креатори нових идеја и мислиоци алтернативних пројеката одрживог развоја, планетарне културе и солидарно-

сти човечанства. И без обзира на маргинализацију њиховог положаја, сматрам да они још увек нису изгубили своју племениту мисију у савременом друштву.

У овом времену разобрученог деловања мегакапитала, снага моноцентричног глобализма, моралног и социјалног неспокоја и разарања ума, када се некритички шире обрасци неоколонијалне културе зависности, формирање часописа ове врсте, као *будног ока ума* у балканској крчми, ма колико представља немогућу мисију, чини нам се изазовном обавезом и одговорношћу, како би се путем научних истраживања и афирмисања нових облика друштвене критике развијала критичка свест

4.

Иницијативу за покретање издања часописа *Балканске синтезе* дао сам са својим сарадницима окупљеним око Центра за социолошка истраживања Филозофског факултета у Нишу, након двадесетогодишњег интензивног и успешног бављења истраживањима питања особености балканске конфликтологије и гекултуре развоја Балкана. Захваљујем декану проф. др Горану Максимовићу и Наставно-научном већу Филозофског факултета у Нишу за разумевање у доношењу одлуке о формирању часописа.

Сматрам да истраживање комплексне онтологије и историје Балкана представља дугорочан истраживачки изазов за бројне истраживаче различитог профила. Посебно изучавање особености историјског формирања гекултуре идентитета, међуетничких односа, односа традиције и модернизације, као и трагања за путевима регионалне културне сарадње на овом простору, који представља границу и мост међу народима, културама и цивилизацијама, „веригу међу световима“, на коме се производи „вишак историје“ и где се само стратегијом толеранције, компромиса, изграђивањем културе мира, кроз трајни дијалог култура и конвергенцију различитих цивилизација, може обезбедити партнерство за мир и развој Балкана и његову демократску интеграцију у европски и светски систем.

Без одговора на поменути и бројна друга питања, данас није могуће дефинисати рационалну стратегију развоја, нити оптималан модел културне политике, који би уз очување националног идентитета балканских народа, отварао простор за њихову равноправну комуникацију и партиципацију у регионалне, европске и планетарно-светске процесе глобализације.

Отуда нам се чини природним да новоформирани часопис *Балканске синтезе* свој први број посвети управо теми – *Историја, култура сећања и гекултура идентитета на Балкану (употреба и злоупотреба прошлости)*.

Пројектовани циљ овог тематског блока био би:

а) да истраживачи различитог научног профила изврше проблематизацију појма и функције културе сећања и њене улоге у формирању идентитетске културе балканских народа у контексту савремене

них социолошких, етнокултуролошких, историографских и политико-лошких теорија и емпиријских истраживања;

б) да се истражи теза о фрагментацији и балканизацији Балкана: колико је она инхерентно еминентна одлика балканских етноса, а колико експортован производ великих сила на овај простор, ради реализације њихових геостратешких интереса кроз историју?;

в) проблематизација односа историје, сећања и геокултуре балканских народа: какав је утицај историје, прошлости и културе сећања на формирање и метаморфозу савремене идентитетске културе на Балкану, односно на трансформацију идентитета од затворених, органских ка отвореним, вишеслојним и мултикомплексним идентитетима;

г) да се у фокусу истраживања нађу савремени процеси акултурације, мултикултурализма и интеркултурализма, њихов утицај на идентитете и културу сећања, као и на метаморфозу идентитета балканских народа у савремености: у распону од антикварног ретрадиционализма до културе зависности и модернизације; од догматског односа према прошлости, преко „духа самопорицања“, до ревизије и новог читања историје;

д) да се изврши критичка анализа студија везаних за употребу/ злоупотребу историографије, религије, књижевности и дневне публицистике у ремитологизацији и реинтерпретацији, тј. новог читања историје Балкана. Очекујемо драгоцене прилоге засноване на интердисциплинарном и трансдисциплинарном приступу истраживача који се баве историјском социологијом, социологијом културе и социологијом идентитета;

ђ) целовито и дубље разумевање не само прошлости, већ и савремених процеса, посебно мутација идентитарних култура на Балкану у контексту транзиције, глобализације и глобалних мегатрендова у савремености, тј. „генерацијске заједнице сећања“ (Т. Куљић);

е) формулисање програмских одредница савременог модела културне политике, који би био у служби развијања критичке културе сећања, очувања националних идентитета, али и јачања културе мира, процеса глобализације и разумевања међу балканским народима. Реализацијом оваквог постулираног модела културне политике и идентитарне културе на платформи синтезе традиционалног и модерног (у којој би историја била пацификована, а не повампирена и где би представљала у колективном памћењу само део прошлости сваког народа и човечанства), могли би се градити нови мостови сарадње за мир, развој, регионалну сарадњу и демократску интеграцију међу балканским народима.

Уверен сам да часопис *Балканске синтезе*, који и симболично треба да изрази снагу мултикултурног дијалога тако што ће упоредо објављивати прилоге на различитим језицима балканских народа, може представљати изазов долазећој генерацији интелектуалаца да граде нове мостове преко балканске реке, која је у прошлости често била крвава и на историјским раскршћима немилосрдно пустошила његово тло односећи у вртлог историје људе, народе и културе.

Време је за нова окупљања балканских елита и народа. Не за рат, већ за мир и развој, како би овај геопростор, разноврсношћу својих култура и стваралачком снагом својих кадрова, изнова богатио ризницу човечанства на његовом мукотрпном путу ка освајању нових хоризоната слободе и хуманизма. Уверен да се култура мира и одрживи развој и напредак могу градити само кроз трајан дијалог култура и партнерство цивилизација, на платформи респекта права на културну различитост, самобитност и самоопредељење и изградњу друштва и човечанства у коме је „слободан развитак сваког појединца услов слободе за све“, са великом надом потписујем први број часописа, очекујући да ће наићи на разумевање, позитивни одјек у културној јавности и научној критици.

Нека му је сретан пут и успешан лет не само преко „балканске реке“, већ и широм интелектуалне планете!

За редакцију часописа *Балканске синтезе*
Љубиша Р. Митровић
главни и одговорни уредник